

KUML
2004

KUML 2004

Årbog for Jysk Arkæologisk Selskab

With summaries in English

I kommission hos Aarhus Universitetsforlag

Knud den Helliges ørnetæppe i Odense Domkirke

Et forsøg på nytolkning

Af P.J. RIIS & THOMAS RIIS

Vor gamle ven, kulturhistorikeren Axel Steensberg, plejede at sige om os videnskabsmænd: »Ligesom hundene, der graver et kødben ned og af og til tager det op igen for at tygge på det, således har vi nogle særlige uløste problemer, som vi med mellemrum henter frem og arbejder med på ny«. Den klassiske arkæolog Sir John Beazley i Oxford kaldte gådefulde genstande, som han på samme måde vedblev at kredse om, for sine »mystery pieces«. Et af vore er det såkaldte Ørnetæppe i Odense Domkirke (fig. 1), en pragtfuld, nu 110x133 cm, stor silkevævning, der oprindeligt var mindst 195, måske 230 cm bred.¹

Ørnestoffets historie siden reformationen kan ikke dokumenteres i alle enkeltheder. Alene af kronologiske grunde må helgenskrinet med søjlerne have rummet resterne af Knud den Hellige, idet det dendrokronologisk er dateret til slutningen af det 11. århundrede. Ingen af de fire prøver havde splintved bevaret, og den yngste årring blev dannet i 1054. Skrinet må være blevet udført mellem 1074 og Knuds skrinlæggelse i året 1100.²

Det andet skrin med skråt låg gemte formentlig Knuds broder Benedikt, som også faldt i kampen mod oprørerne den 10. juli 1086. Stilistisk lader det til at kunne dateres til årene mellem 1050 og 1075,³ medens Danmarks Kirker sætter dets udførelse hundrede år senere.⁴ På reformationstiden blev skrinene skjult; men ved reparationen af kirken fandt man i 1582 Knuds skrin i intakt tilstand,⁵ muligvis også Benedikts, som nu stod fremme i nogle år, før de blev indmuret bag altret. Her blev de genopdaget i 1694; de stod på højkant, hvorfor knogler og tekstiler lå i en dyng i hvert skrin. To år senere blev de atter muret inde for først at blive fremdraget i 1833. De blev restaureret i 1875.⁶

Skrinene blev plyndret på et tidspunkt, der ikke kan dateres nærmere end til årene mellem 1582 og 1694.⁷ De fleste silketekstiler lå i skrinet med det skrå låg, både i 1694-1696 og i 1833; men både knogler og tekstiler er flere gange i tidens løb blevet flyttet fra det ene skrin til det andet.⁸ Den omstændighed, at Ørnestoffet i 1833 lå i skrinet med det skrå låg,⁹ betyder ikke nødvendigvis, at

Fig. 1. Ørnetæppet i Odense Domkirke. – Foto: Lennart Larsen.

The eagle cloth in Odense Cathedral.

det oprindelig hørte til i dette skrin. Beskrivelsen i Danmarks Kirker går da også ud fra, at Ørnetæppet lå i Knuds skrin med søjlerne.¹⁰

Det næsten fuldstændige skelet i dette skrin har tilhørt en 35-45-årig mand, der kan være afgang ved døden omkring 1086. Den anden person døde på samme tid, men var da kun 18-20 år gammel. Med stor sandsynlighed kan knoglerne da identificeres som resterne af Knud og hans yngre broder Benedikt, medens hypoteserne om, at det skulle have været relikvier af de to angelsachsiske helgener St Alban († ca. 305) eller St Oswald († ca. 642), må afvises.¹¹

Efter al sandsynlighed har Ørnetæppet altså hørt til indholdet i kong Knud IVs helgenskrin som et firkantet slag eller lagen. På purpurfarvet grund ser man her i blåsort nogle ørne omgivet af medaillonformede ornamentbånd og derimellem andre, men mindre, medaillonagtige motiver. Ørnene er stærkt stiliserede med udbredte vinger og holder i næbbet et halvmåneformet ringsmykke. Under ørnene er der et vandret bånd med noget, der synes at være en græsk indskrift; den er enten det, man i epigrafikken betegner som »sinnlos«,

altså uden mening og rent ornamental, eller simpelthen så dårligt bevaret, at alle, der har prøvet at læse den, har givet op. Spørgsmålet er nu: Skal man virkelig det? Men først lidt mere om selve stoffet.

Det er for længst blevet fastslået, at vævningen er det, der i middelalderlige tekster kaldes en »*pannus imperialis ad aquilas magnas*«,¹² et »kejserstof med store ørne«; purpurfarven og ørnene er nok til at vise det kejserlige. Lignende tekstiler er bevaret i Auxerre, Berlin (oprindeligt i Vich i Katalonien), Brixen (Bressanone), Salzburg og Stuttgart; men Odensestykket er det eneste, der har et indskriftbånd under ørnene. På stykkerne i Auxerre og i Brixen er der i stedet for bogstaverne ligesom foroven på vingerne en række ovaler, og på det i Stuttgart en række punkter. Otto von Falke daterede Odense-vævningen til det 12. århundrede, Berlin og Brixen-stykkerne derimod til det 11. århundrede;¹³ men Agnes Geijer satte det sidste til omkring år 1000 eller nogle årtier tidligere, og hun anså Odense-stykket for sent, oven i købet løst i stilen, og kaldte dets detailornamentik degenereret.¹⁴ Os forekommer denne dog ret rig. Brixen-eksemplaret opbevares i den lokale domkirkes skatkammer og er en klokkeformet *casula* (messehagel) sammensyet af mindre stykker imperialstof, purpurfarvet silke med sorte ørne, der har enkelte gyldne detaljer (kløer, øjne, ringsmykket i næbbet). Tidlige inventarfortegnelser henfører *casulaen* til biskop Albuin (975-1006), hvilket passer med den stilistiske datering til slutningen af det 10. århundrede.¹⁵

Ørne med et halvmåneformet ringsmykke i næbbet findes også på tekstilerne i Auxerre, Brixen og Berlin.¹⁶ Motivet er en arv fra den ældre tekstilkunst, hvor det kan påvises allerede på iransk-påvirkede arbejder fra det 5. og 6. århundrede fundet i Ægypten.¹⁷ Tilsvarende emblemer indgik i udsmykningen af de sassanidiske kongers krone og er et symbol på den guddommelige hæder knyttet til den iranske kongemagt, ikke blot under Sassaniderne, men også tidligere; parthiske mønter fra ca. 38 f.Kr. til 48 e.Kr. viser således en ørn med udbredte vinger flyvende imod monarken med den kongelige embedsring i næbbet.¹⁸ Det var under de makedonske kejsere i Byzanz (Constantinopel, nu Istanbul) mellem 867 og 1057, at den iranske påvirkning var stærkest,¹⁹ og det er derfor ikke underligt, at et royalt iransk motiv kunne vinde indpas på de såkaldte »*panni imperiales*«. Disse og andre pragtvævninger blev tilvirket i statsværksteder, der lå i Byzanz' Zeuxippos-kvarter.²⁰

Græske silkevævere arbejdede imidlertid også på Sicilien, idet Normannerkongen Roger II i 1147 havde taget nogle sådanne til fange i Theben under sin hærgen på det græske fastland og ført dem til det kongelige tekstilværksted i Palermo, der hidtil havde været præget af arabiske håndværkere;²¹ hans pragt-

kåbe fra 1133-1134, senere en del af den tysk-romerske kejsers kroningsornat, er et byzantinsk purpurstof med arabiske broderier og indskriftborter.²² I Hannover opbevares et stykke siciliansk brokade, efter indskriften at dømme fra Palermo-værkstedet; der står nemlig »operatum in regio ergast(erio)...«, dvs. lavet i det kongelige værksted.²³ Det viser dog en helt anden stil end Ørnetæppet i Odense, og det samme gælder de tekstiler med ørne, der er tilskrevet Sicilien, og som har ornamentale arabiske indskriftbånd på ørnevingerne.

Medens Otto von Falke anså de store ørnetekstiler for produkter fra de byzantinske statsværksteder,²⁴ formodede Agnes Geijer i 1935, at Odense-stoffet var fremstillet under Normannerdynastiet i Syditalien og Sicilien – altså som en imitation af en »*pannus imperialis*« – og at det var en del af de gaver, som Knud

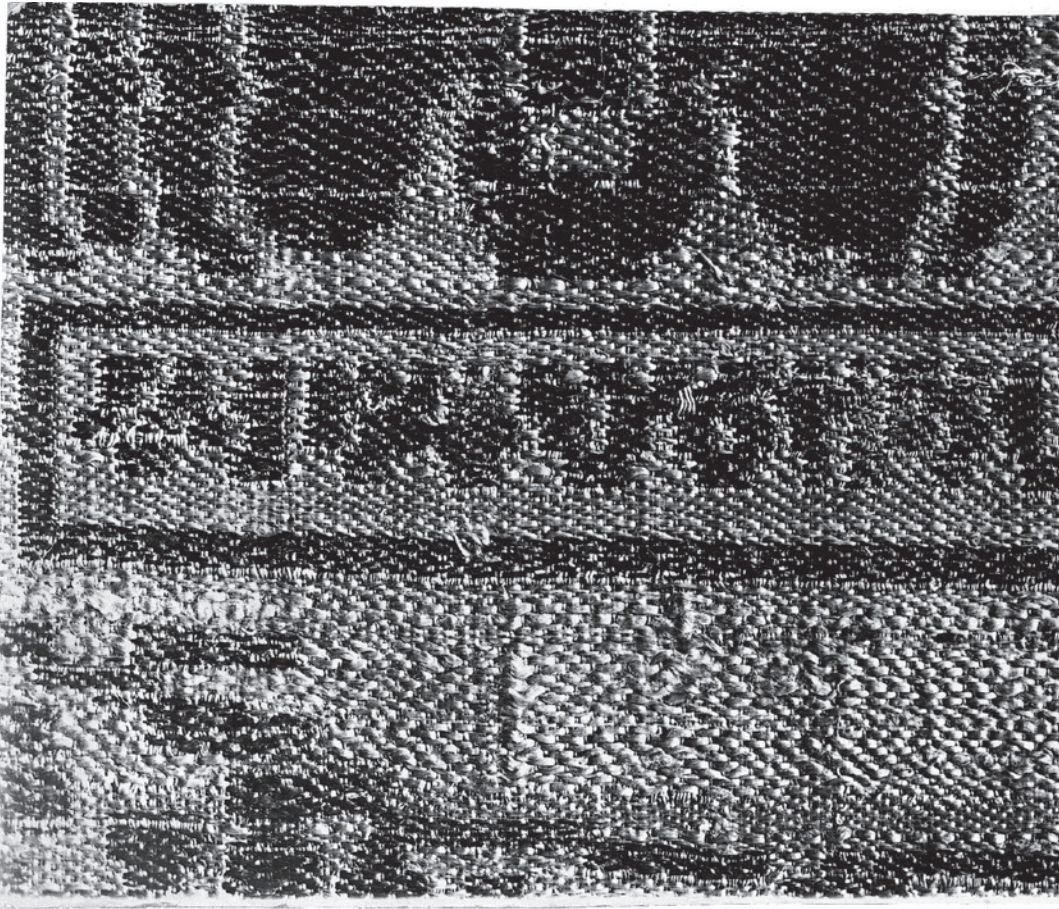

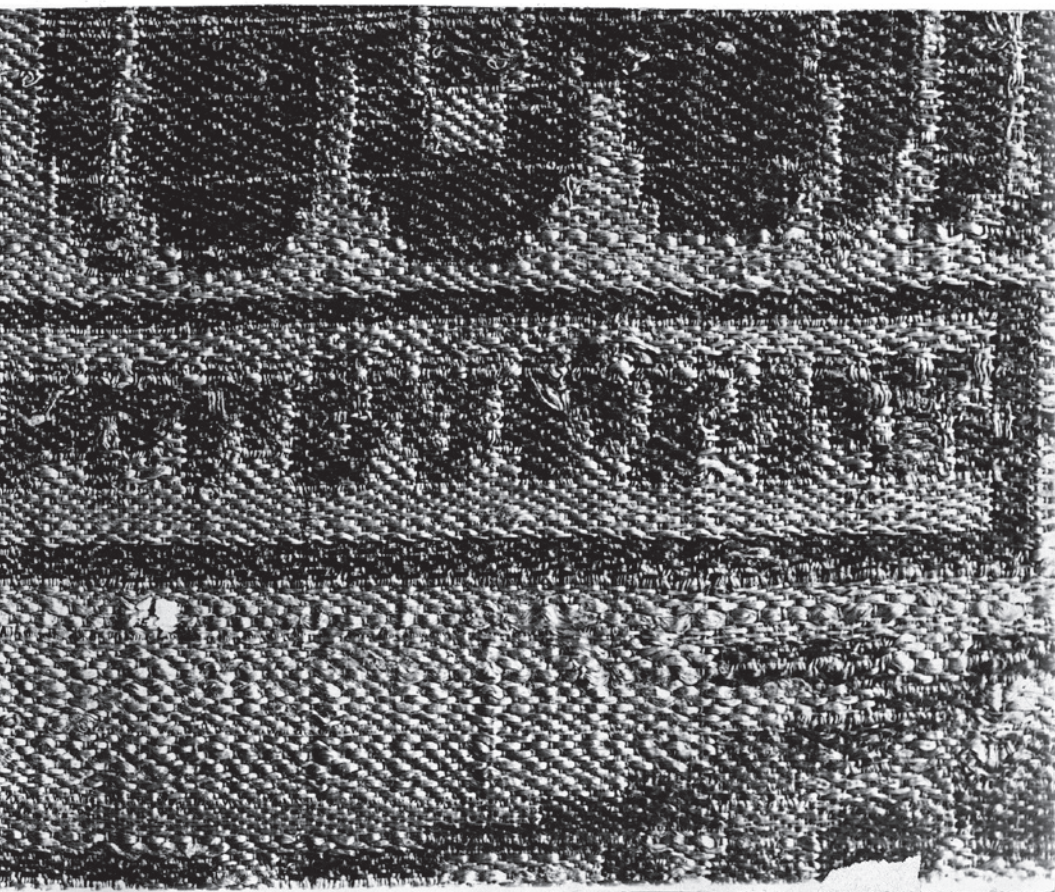
Fig. 2. Indskriften under ørnene. – Foto: Lennart Larsen.

den Helliges enke Ethela, gift med hertug Roger af Apulien, sendte hjem til kongemartyrens skrinlæggelse i 1100.²⁵ I så fald skulle tæppet være tilvirket af arabiske vævere.

Denne formodning forudsætter, at Ørnestoffet var blandt de kostbare gaver, som Ethela sendte til Knuds skrin; men kilden hertil, Ailnoth, der skrev inden 1117,²⁶ omtaler kun fremstillingen af Knuds helgenskrin, og at hans knogler blev svøbt i silke.²⁷ Publikationen af Ørnetæppet i Danmarks Kirker accepterer for så vidt Agnes Geijers opfattelse af dets proveniens, at det anses for byzantinsk påvirket.²⁸

Odense-stoffets ca. 1 cm høje indskrifter står ikke i en almindelig firkantet ramme, men i en der på midten af begge ender har et lille firkantet fremspring (fig. 2). Derved er indskriften karakteriseret ikke som et ornament, men som

The inscription beneath the eagles.

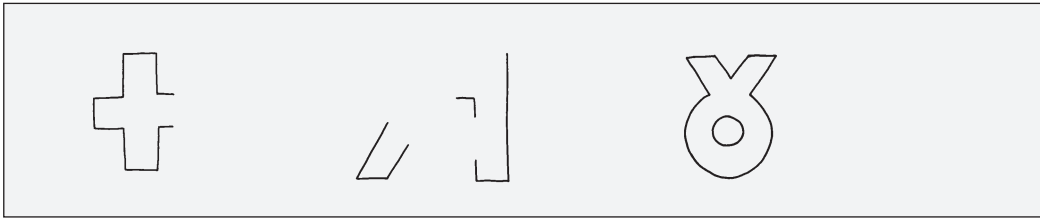

Fig. 3. Indskriftens forholdsvis let genkendelige tegn og bogstaver på deres plads i indskriften.

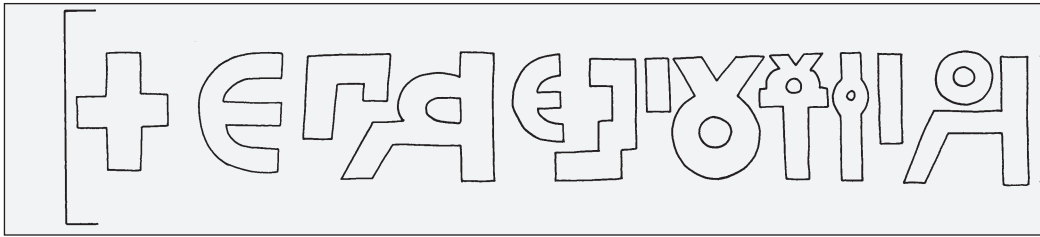
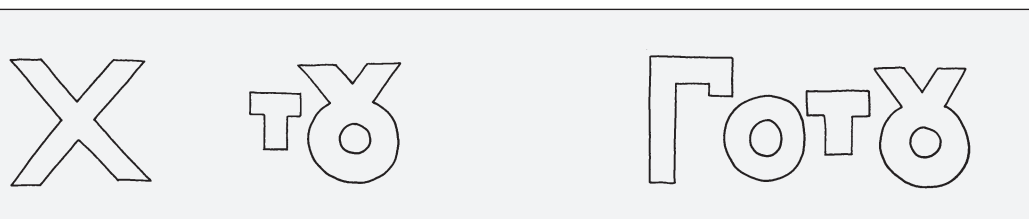

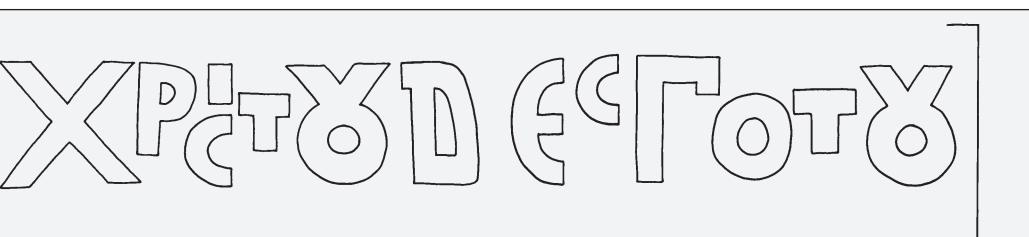
Fig. 4. Forslag til rekonstruktion af indskriften på grundlag af de bevarede rester.

virkelig skrift på en særlig indskrifttavle med hanke, en såkaldt »tabula ansata«, således som man havde dem i Romertiden, også i det græske område.²⁹ Agnes Geijer har rigtigt konstateret, at indskriften hver gang er den samme, til venstre retvendt, men til højre spejlvendt eller »rückläufig«, ligesom ørnene tilsvarende vender næbbet til venstre og til højre; åbenbart må vævningens oprindelige midtlinie have ligget midt mellem de to ørne med bevarede indskrifter.³⁰ Desværre virker stoffet stedvis meget slidt og er måske også blevet stærkt beskadiget ved uheldige forsøg på rensning, så de underliggende, oprindeligt skjulte tråde er kommet frem, hvorved bogstavernes konturer er blevet ændret. Umiddelbart synes man dog at kunne genkende visse græske bogstaver; den klassiske filolog Carsten Høeg, der var en udmærket epigrafiker, hævdede således i sin tid, at græske bogstavformer med al sandsynlighed lå bag udformningen af disse skrifttegn; men at kun enkelte af dem var læselige, og at han følgelig ikke kunne få nogen sammenhæng eller mening i indskriften. Agnes Geijer kaldte den derfor forvansket.³¹ Faktisk lader nogle bogstaver sig bestemme, såsom *lambda*, *omikron*, *tau*, *ypsilon* og *chi*; men stedvis ser det ud til, at man kan tale om ligaturer, dvs. sammenskrivning af bogstaver som f.eks. omikron og ypsilon til eet tegn. Det må påpeges, at byzantinske indskrifter, også på tekstiler, ofte er rige på ligaturer, og at bogstaverne ingenlunde behøver at

The relatively easily recognisable letters and signs in their positions in the inscription.

The proposed reconstruction of the inscription based on the remains of the letters.

være lige høje eller placeret i samme højde. Når der på meget fine byzantinske silkestoffer forekommer indskrifter, angiver de som regel fremstillingstiden, enten ved kejsernavne eller navne på embedsmænd. De indledes med et kors-tegn, dvs. »i Jesu navn«,³² og præpositionen »epi«, der med navnet i genitiv kan oversættes som »under...« eller »i...s funktionstid«. Kejsernavne er i Byzanz normalt efterfulgt af forherligende religiøse betegnelser som »forladende sig på den guddommelige Christus« eller »Christus-elskende hersker«, altså f.eks. i ental genitiv »philochristou despótou«.³³

Når man nu sammenligner Odense-stoffets indskrifter med de netop nævnte, forekommer det os muligt at få lidt flere holdepunkter for en tydning, idet vi naturligvis regner med, at bogstaverne har haft 11.-12. århundredes former. Vi mener således at kunne skelne resterne af et sammenskrevet *omikron/ypsilon* sidst i indskriften og et *omikron* på den tredjesidste plads (fig. 3). Det ligger da nært ud fra de kendte byzantinske tekstilindskrifter at fortolke de andre levn i slutningen som – læst bagfra – *tau* og *pi*, hvoraf følger, at det foregående må være – stadig bagfra – *sigma*, *epsilon* og *delta*, altså ordet »despótou«, og vi må prøve, om der foran dette kan stå »philochristou«. I hvert fald tre af tegnene kan faktisk nogenlunde rimeligt opfattes som *chi*, *tau* og *omikron/ypsilon*. Sværere er det med *phi*, *iota* og navnlig det forventede indledende *tau/omikron/ypsi-*

lon; men *phi* kan være meget smalt og ligeledes ligaturen *tou*, der eventuelt helt kan være udeladt. Hvis der efter indskriftens indledende korstegn skal være plads til et genitivstyrende »epi« eller blot »ep'«, der godt kan være sammenskrevet med korset, kan det ventede kejsersnavn kun have haft et ret begrænset antal tegn, højst 6, 7 eller 8 inklusive genitivendelsen *ou*. Af 11.-12. århundredes kejsersnavne med genitiv *-ou* kan derfor kun følgende komme i betragtning: Michael, Romanos, Ioannes, Manuel og Alexios. Tydeligt synes det, at der tidligt i navnet var enten et *alpha* eller et *lambda*, klar er ligeså genitiven; men ligaturerne derimellem er svære at greje. Den tidlige placering af *alpha* eller *lambda* bevirker, at der hverken er plads til et *my*, *chi* eller *omega*. Derved bliver kun Alexios en mulighed; men hvordan bliver der så plads til alle bogstaverne? Vi vover alligevel at gætte, at der oprindeligt stod »Alexíou« og foreslår den her viste helt hypotetiske rekonstruktion, idet vi regner med en ligatur *alpha/lambda*, (fig. 4).

Fig. 5. Kejser Justinian og hans hoffolk. Mosaik fra ca. 545 i San Vitale-kirken, Ravenna. – Foto: Else Roesdahl.

Emperor Justinian and his courtiers. A mosaic from c.545 in Ravenna's San Vitale Church.

Der var imidlertid flere kejsere ved navn Alexios, alle af Komnenos-dynastiet, der regerede 1057-1059 og igen fra 1081 til 1185. Det er på grund af vævningens stil næppe sandsynligt, at det kan dreje sig om Alexios II eller en af de følgende kejsere af samme navn, der tilhører tiden efter 1180. Alexios I var kejser fra 1081 til 1118, og det var just ham, der i 1102 eller 1103 beværtede den danske konge Erik I Ejegod og gav ham prægtige gaver. Ifølge den samtidige islandske skjald Markus Skeggjason, der skrev sin »Eiriksdrápa« imellem 1103 og 1107, fik Erik en mængde guld, og som det udtrykkeligt hedder: »af harra sjólfum harða ríkr i Miklagarði; áðan tók við allvalds skrúði«, dvs. af kongen selv i Miklagård; forinden havde han modtaget kongens skrud.³⁴

En af os har gjort opmærksom på, at Ørnetæppets blåsorte figurer og ornamenter antagelig henviser til en »sebastokrator«, en titel og rang indført af Alexios I, og som kunne gives til kejserens broder eller søn (noget i retning af senere tiders »kejserslig højhed«) eller til udenlandske konger.³⁵ Var mon det omtalte skrud en sådan »*pannus imperialis*« båret som det kejserlige *paludamentum*, en purpurfarvet officerskappe dækkende venstre skulder og arm og sammenholdt på højre skulder (fig. 5-6)? Størrelsen, mindst 130x195 cm, ville passe godt, og ørnene ville føre det fyrstelige ringsymbol ud mod personens våbenholdende højre arm. Iklædt dette »skrud« ville Erik Ejegod blive æret som en nær slægtning.³⁶ Nogle af det første korstogs ledere blev faktisk hædret som en slags adoptiv sønner af den byzantinske kejser,³⁷ og Krijnie Ciggaar har overvejet, om det ikke gik Erik ligeså.³⁸ Da de overlevende af Eriks følge kom tilbage til Danmark, kan stykket være blevet overført til Odense som en tribut til den på Cypern afdøde konges helgenkârne broder.

Mod den foreslåede tolkning taler tilsyneladende resultatet af en nyere analyse af Odense-stoffets røde farve, der har vist sig at være en blanding af indigo og en lavart,³⁹ altså ikke rigtig purpur eller krap. Da en sådan blanding kendes fra islamiske tekstiler, har man foreslået en spansk-islamisk oprindelse for Ørnetæppet. Hvis dette skulle være korrekt, måtte man betragte indskriften som en imitation af en officiel kejserdatering og vende tilbage til den af Agnes Geijer fremsatte formodning. Det må dog ikke glemmes, at selvom anvendelsen af ægte purpur (udvundet af *murex*-snegle ud for den libanesiske kyst) fortsatte efter den arabiske erobring i det 7. århundrede,⁴⁰ kunne det ofte på grund af de urolige forhold i Nærorienten være svært for Byzanz at holde forbindelserne vedlige med de andre produktionssteder for de fineste røde farver, såsom Armenien. Fra 1081 var Øst-Anatolien tyrkisk, og siden 1084 havde Byzanz ikke længere besiddelser i Levanten. De kejserlige værksteder kan derfor i det sene 11. århundrede undertiden have måttet nøjes med surrogater.

Fig. 6. Officershelgen. Mosaik fra begyndelsen af det 14. århundrede i Chora-kirken, nu Kariye-Camii, Istanbul. – Efter Grabar 1953.

Officer saint. Mosaic from the early 14th century in the Chora church, now Kariye-Camii, Istanbul.

En anden og måske mere nærliggende forklaring kunne være den byzantinske farvesymbolik, der forbeholdt guld og purpur (af den fineste kvalitet) for kejseren. Blåt var en sebastokrators farve, således som vi ser det i Odense-stoffet.⁴¹ Når kun kejseren kunne få purpur af højeste kvalitet, forstår man, hvorfor en person af sebastokrators rang (her Erik Ejegod) måtte nøjes med en ringere kvalitet purpur.⁴²

NOTER

1. Danmarks Kirker IX, Odense Amt 2, Herning 1995, s. 436-437 med fig. 310-311.
2. Niels Bonde m.fl. 1994, s. 301; Kaare L. Rasmussen m.fl. 1999, s. 162.
3. Kaare L. Rasmussen m.fl. 1999, s. 162.
4. Danmarks Kirker IX, Odense Amt 2, s. 442 og 455.
5. Kaare L. Rasmussen m.fl. 1999, s. 161-162.
6. Danmarks Kirker IX, Odense Amt 1, Herning 1990, s. 308 og 2 (som Anm. 1), s. 446-451.
7. Danmarks Kirker IX, Odense Amt 2 (som Anm. 1), s. 458.
8. *Ibid.*, s. 425.
9. *Ibid.*, s. 436.
10. *Ibid.*, s. 433.
11. Kaare L. Rasmussen m.fl. 1999, s. 162 og 166-168.
12. Geijer 1935, s. 163.
13. Falke 1935, s. 26-27 med Abb. 187-192.
14. Geijer 1935, s. 162-164.
15. D. Talbot Rice/Max Hirmer 1959, pl. XII og s. 69. Ørnesilken fra Auxerre anses for et Constantinopel-arbejde fra slutningen af det 10. århundrede, *ibid.*, pl. 132 og s. 69.
16. *Ibid.*, s. 24-25 og 69 med pl. 132 (Auxerre) og XII (Brixen); Falke 1935, Abb. 187.
17. Falke 1935, s. 5 Tafel I (hvor der dog er tale om hanehoveder); *Archeo* XIV 9 (163), Milano 1998, omslag, s. 7 og 98. Motivet fik en stor udbredelse; så langt borte som i Kyoto (Japan) finder man det på en tagsten af tegl fra det 8. århundrede, idet dog fuglen her tolkes som en Fønix (set af Thomas Riis). I skatkammeret Shosoin i Nara (Japan) fra det 8. århundrede opbevares endvidere kinesiske silkestoffer med sassanidisk-iranske motiver, Geijer 1972, s. 140-141.
18. E. Porada 1965, s. 201 fig. 330; Malekzadeh Bayarir 1975, s. 9-25, især s. 16 og 19, pl. 25; *Sylloge Nummorum Graecorum*, Danish National Museum 39, Copenhagen 1965, pls. 4.121-142 og 5.159.
19. Falke 1935, s. 25.
20. Dette fremgår af indskriften på elefantstoffet fra ca. 1000 i Karl den Stores grav i Aachen, cf. Talbot Rice/Hirmer 1959, s. 69 pl. 130; Falke 1935, s. 28 Abb. 186.
21. Falke 1935, s. 23.
22. Ernst J. Grube 1966, s. 26 fig. 13, der dog anser stykket for fatimidisk.
23. Falke 1935, s. 23 og Abb. 155.
24. *Ibid.*, s. 27.
25. Geijer 1935, s. 164-165; Geijer 1972, s. 160, 280 og planche 23 a. Også Else Østergaard accepterer ideen om Ørnetæppets provinsielle oprindelse, cf. Østergaard 1980, s. 91-92.
26. *Diplomatarium Danicum* 1. Rk. II, København 1963, Nr. 31.
27. *Vitae Sanctorum Danorum* ed. M.Cl. Gertz, København 1908-1912, s. 133-134 (cap. 35-36). Knuds *translatio* fandt sted den 19. april 1100, cf. Niels Skyum-Nielsen 1971, s. 16-17.
28. Danmarks Kirker IX, Odense Amt 1 (som note 6), s. 436.
29. Se f.eks. O. Kern 1913, s. xvii Tafel 48 f.n.t.h. (fra Athen, 2.-3. århundrede efter Kristi fødsel).

30. Geijer 1935, s. 157.
31. Ibid., s. 163-164.
32. Korstegnet svarer således til diplomernes symbolske invocatio, cf. W. Koch i *Lexikon des Mittelalters V*, München-Zürich 1991, sp. 483-484.
33. Falke 1935, Abb. 182; Grabar 1953, s. 99.
34. Finnur Jonsson ed., *Den norsk-islandske skjaldedigtning B I*, København-Kristiania 1912, s. 419, cf. *ibid.* A I, København-Kristiania 1912, s. 451.
35. Th. Riis 1977, s. 197.
36. Paludamentum, se Oppermann 1972, s. 158 og P.J. Riis 1993, s. 162. I Byzanz opfattede man andre staters ledere som medlemmer af den samme familie, hvis overhoved var den byzantinske kejser, cf. Dölger 1953, s. 42-51.
37. Således grev Etienne de Blois, se Steven Runciman, *A History of the Crusades I*, Cambridge 1953, s. 168.
38. Ciggaar 2000, s. 124-127.
39. Muthesius 1996, s. 186 og 191 note 34. Erstatningspurpur fremstilledes allerede i det 4. århundrede f.Kr., cf. Meyer Reinhold 1970, s. 53-58.
40. Reinhold 1970, s. 69. Purpur udvundet af murex-snegle (formentlig fra farvandene omkring Peloponnes) anvendtes i Constantinopel som farvestof endnu i det 13. århundrede, jf. McCormick m.fl. 1991, s. 1759.
41. Cutler 1991, s. 482.
42. Artiklens forfattere takker professor G. Velenis, Thessaloniki, og lektor C. Troelsgård, København, for fotokopier og oplysninger om ligaturer samt professor Else Roesdahl, Århus, for henvisning til de naturvidenskabelige undersøgelser af Knuds og Benedikts knogler samt af Knuds skrin.

LITTERATUR

Archeo XIV, 9, (163), 1998.

Bayarir, Malekzadeh 1975: *Historical Studies of Iran* III. Teheran, s. 9-25.

Bonde, Niels, Thomas Bartholin, Kjeld Christensen og Orla H. Eriksen 1994: *Dendrochronological Dating at the National Museum of Denmark 1993. Arkæologiske udgravninger i Danmark 1993*, s. 297-310.

Ciggaar, K. 2000: *Denmark and Byzantium from 1184 to 1212. Mediaeval Scandinavia* 13, s. 118-143.

Danmarks Kirker IX, Odense Amt 1-2. København 1990-1995.

Den norsk-islandske Skjaldedigtning 1912: F. Jonsson (udg.) A I og B I. København/Kristiania.

Diplomatarium Danicum 1. Række II. København 1963.

Dölger, F. 1953: Die »Familie der Könige« im Mittelalter. I: F. Dölger: *Byzanz und die europäische Staatenwelt*. Ettal, s. 42-51.

Falke, O. von 1935: *Kunstgeschichte der Seidenweberei*, 4. Aufl. Tübingen (s.a.).

Geijer, A. 1935: *Sidenvävnaderna i helige Knuts helgonskrin i Odense domkyrka. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie*, s. 155-168.

Geijer, A. 1972: *Ur textilkonstens historia*. Lund (1980-udgaven var os ikke tilgængelig).

Grabar, A. 1953: *La peinture byzantine*. Genève.

Grube, Ernst J. 1966: *The World of Islam*. London.

Kern, O. 1913: *Inscriptiones Graecae*. Bonn.

Muthesius, A. 1996: *Byzantine Silks in Viking Hands, Byzantium, Identity, Image, Influ-*

- ence. *XIX International Congress of Byzantine Studies, Major Papers*, 1996, s. 184-192.
- Oppermann, S. 1972: *Paludamentum, Der Kleine Pauly* IV. München, s. 158.
- Porada, E. 1965: *The Art of Ancient Iran*. New York.
- Reinhold, Meyer 1970: *History of Purple as a Status Symbol in Antiquity* (Collection Latomus 116). Bruxelles.
- Riis, P.J. 1993: Ancient types of Garments. *Acta Archaeologica* LXIV, s. 149-182.
- Riis, T. 1977: *Les institutions politiques centrales du Danemark 1100-1332*. Odense.
- Saxo, *Gesta Danorum* 1931, J. Olrik & H. Ræder (udg.) I. København.
- Skyum-Nielsen, N. 1971: *Kvinde og Slave*. København.
- Sylloge Nummorum Graecorum*, Danish National Museum 39. Copenhagen 1965.
- Talbot Rice, D. & Max Hirmer 1959: *Kunst aus Byzanz*. München.
- The Oxford Dictionary of Byzantium* I-III 1991. New York-Oxford.
- Vitae Sanctorum Danorum* 1908-1912: M.Cl. Gertz (udg.). København.
- Østergaard, E. 1980: Nogle mønstrede silketøjer fra danske relikviegemmer, *hikuin* 6, s. 83-92.

Saint Canute the King's Eagle Cloth in Odense Cathedral

A new interpretation

The eagle silk cloth in Odense Cathedral (Fig. 1) is believed to have been part of the contents of the shrine of Saint Canute (King Canute the Holy); it was perhaps a cape used as a shroud. Today it measures 110 by 133 cm, but originally it was larger, at least 130 by 195 cm. The purple fabric with its blue-black eagle pattern and decoration is generally regarded as a “*pannus imperialis ad aquilas magnas*” – a term known from medieval texts. The style of its decorative motifs dates it to the 11th or 12th century. Otto von Falke regarded the Odense cloth and related fabrics as the products of the Byzantine state workshop. Agnes Geijer, on the other hand, assumed that the Odense specimen was made by Islamic weavers in Southern Italy or Sicily and that it had formed part of the gifts which Canute's widow, who had later married Duke Roger of Apulia, sent to the saint's shrine.

Underneath the eagle pattern on the cloth there seems to be an inscription (Fig. 2). Although only a few of the letters are legible the classical philologist Carsten Høeg considered them to be based on Greek letter-forms. It is in fact possible to distinguish at least five, and in addition, there are some possible ligatures of two or three letters (Fig. 3). A comparison between these vestiges and well-known Byzantine textile inscriptions leads to the impression that the last word could have been DESPOTOU, and that several of the preceding signs may be part of the word PHILOCHRISTOU. If so, we have an official dating, and even the name of the emperor

in question. Among the rulers in the 11th and the 12th centuries, only five had a name short enough to fit into this context, and if we are right in distinguishing an alpha or a lambda in the beginning, this would exclude all but Alexios. Consequently, we will venture to make a hypothetical reconstruction with this name based on the existing remains (Fig. 4).

The style of the fabric makes it most unlikely that anyone else but Alexios I (1081-1118) could come into question. It was he, who – probably in 1103 – received Saint Canute's brother, King Eric the Good (Erik Ejegod), who died that very same year in Cyprus on his way to the Holy Land. In *Eiriksdrapa*, the memorial poem written in honour of this king by the contemporary Icelandic bard, Markus Skeggjason, it is explicitly stated that among other rich gifts, Eric was presented with an imperial garment: “*allvalds skruði*”, i.e. “the emperor's shroud”.

One of the present authors has drawn attention to the possibility that the bluish dark colour of the eagles indicates that the fabric was intended for a “*sebastokrator*,” a brother or son of the emperor or someone else very close to him. The colours, the eagles, and the size of the cloth would actually be appropriate for the type of garment called a “*paludamentum*”, a purple officer's cloak worn by the emperor and other highly prominent persons (Figs. 5-6). Some of the leaders of the First Crusade were honoured by being elevated to the status of adopted sons of the emperor, and Krijnie Ciggaar has wondered wheth-

er the same could have happened to Eric. If this was the case, then it seems that it was Eric's imperial silk cloth that was transferred to Odense as a tribute to his more distinguished brother, the martyr saint.

Recently, it has been stated that the red colour of the Odense cloth is not genuine purple. However, the loss of most of Anatolia and Lebanon made it difficult for

Byzantine workers to obtain the right colour components. Genuine murex-purple was in fact used in Constantinople until the thirteenth century, but this top-quality purple was reserved for the emperor alone. This explains why an inferior dye quality was used for the Odense cloth, which was made for a person with the rank of a *sebastokrator*.

P.J. Riis
København

Thomas Riis
Christian-Albrechts-Universität zu Kiel